

PATROCINAT PER LA GENERALITAT DE CATALUNYA

UN PAÍS DE CIÈNCIA

DANIEL ROMANÍ

CENTRE D'INTERPRETACIÓ DE L'OR DEL SEGRE

Sí, baixa or pel riu Segre

Al Centre d'Interpretació de l'Or del Segre es busca el metall com es feia fa segles

Suposo que el molí de l'esquerrà, de Balaguer, es deia així perquè qui el feia funcionar era esquerrà. I suposo que quan va anar a l'escola –si és que hi va anar–, els professors li devien voler corregir l'"anomia", sense èxit.

Aquest molí fariner de Balaguer, reformat al segle XIX, emprava la força de l'aigua del riu Segre per moure la roda que accionava el mecanisme per moldre el gra. Va estar uns anys abandonat i des de fa poc té un nou ús: és l'entrada al Centre d'Interpretació de l'Or del Segre. Ara bé, aquest centre es troba en un edifici annex construït a posteriori.

Avui viatjo uns quants segles enrere. Aleshores Balaguer era una població petita i eminentment rural. El riu tenia molta importància: era la principal via de comunicació per anar del Pirineu a la plana. Sí, era navegable. I no era fàcil creuar-lo! Baixava molta més aigua que ara i les riuades causades per fortes tempestes eren molt i molt temudes. El pont més antic de Balaguer està situat precisament a tocar del molí de l'esquerrà. És el pont de Sant Miquel, que tot i que té data del 1944 –va ser bombardejat durant la Guerra Civil i reconstruït–, és una infraestructura molt primerenca a la ciutat. Sembla que ja existia a l'època andalusina (segles VIII-XI).

El Segre és un riu aurífer: durant tot el seu trajecte transporta petites partícules d'or produïdes de l'erosió de les muntanyes dels Pirineus. Als llocs tranquils es disposen aquestes partícules al fons del riu. Al perdre velocitat van cap al fons. És cert que els pantans han frenat l'or que ve del Pirineu, però encara en baixa. M'ho explica Mireia Subirada, responsable del Centre d'Interpretació de l'Or del Segre, mentre vaig buidant a poc a poc un àbac que he omplert d'aigua i de sorra d'un safareig. L'àbac, de plàstic, té unes parts estriades (petits graons),

perquè hi quedin atrapats els minerals pesants –sorres negres, se'n diuen–, entre els quals l'or, mentre la sorra i l'aigua se'n van de nou al safareig. Em cal paciència: vaig posant sorra i aigua, i buidant-les a poc a poc. I finalment, sí! Van quedant algunes paelletes d'or –se'n diuen paelletes, a aquestes diminutes partícules– al lateral estriat de l'àbac.

Les nombroses utilitats de l'or

El sistema amb què s'ha extret l'or del Segre no és pas l'únic al món. Per exemple, al centre d'Europa se submergien a l'aigua pells de xai, que després es penjaven per fer desprendre els elements sobrants, i les pells quedaven amb les paelletes d'or atrapades a la llana.

L'or té moltes "facultats". És un bon conductor d'electricitat, de la calor, no s'oxida (per això s'utilitza per als cascos dels astronautes), és mal·leable –com un xiclet, que es va estirant–. És resistent, brillant, incorruptible... És lògic, doncs, que l'or tingui tantes utilitats.

Des de finals del segle XX, l'or es necessita en la informàtica, les telecomunicacions i l'aviació. També es fa servir en medicina, en gastronomia i en cosmètica, i per descomptat, en orfèbreria i en monedes. "Des de sempre" és símbol de poder i valor refugi per a molts inversors. I temps enrere en obres d'art, en forma de pa d'or.

CENTRE D'INTERPRETACIÓ DE L'OR DEL SEGRE

Aleshores poso el dit índex damunt de cada partícula i s'hi queden enganxades. La Mireia m'ha donat un petit tub de plàstic, on les vaig posant. Me l'enduré cap a casa, amb una desena de partícules d'or a dins.

Aquesta pràctica lúdica de la recerca d'or que es fa a Balaguer, tant al centre d'interpretació com a la vora del riu, em transporta a les èpoques daurades d'explotació d'or al Segre. És l'activitat estrella del centre.

Doncs sí! Es buscava or a Catalunya. Ho hem vist sobretot en pel·lícules nord-americanes, però aquí no se n'ha parlat gaire o gens. La recerca d'or al riu Segre està documentada des de l'època romana (a la Cerdanya). Va experimentar una especial intensitat en època andalusina (segles VIII-XII), sobretot a la part baixa del Segre. Més endavant, als segles XVI i XVII, hi hagué un altre període d'activitat destacada gràcies al mercuri, que fa d'amalgamant eficaç de l'or. Però les inhalacions de mercuri a què estaven sotmesos els buscadors els ocasionaven problemes de salut. Paral·lelament, a Espanya van arribar grans quantitats d'or procedent d'Amèrica –sobretot del Brasil– i ja no sortia a comptar l'or de Balaguer.

L'activitat d'extreure or del Segre es va fer fins ben entrat el segle XVIII. Pràcticament no en queda memòria ni escrita ni oral. Tot i això, el Centre d'Interpretació de l'Or del Segre ha arreglat força informació. A més de l'activitat, ha muntat una miniexposició permanent.

Dues últimes curiositats. Es diu que per extreure 1 gram d'or calen 500 tones de sorra. I la major part l'or extret al llarg de tota la història encara està en circulació en una forma o altra. Potser l'anell de casament que tinc ara abans era una dent d'or, i la dent d'or abans era un botó d'un uniforme de luxe, i el botó de l'uniforme de luxe era un conjunt de monedes.